

Hafta 05 - Karar Ağaçları/Kümeleme
BGM 565 - Siber Güvenlik için Makine Öğrenme Yöntemleri
Bilgi Güvenliği Mühendisliği
Yüksek Lisans Programı

Dr. Ferhat Özgür Çatak
ozgur.catak@tubitak.gov.tr

İstanbul Şehir Üniversitesi
2018 - Bahar

İçindekiler

1 Karar Ağaçları

- Giriş
- Tek Değişkenli Ağaçlar
- Sınıflandırma Ağaçları
- Karar Ağacı Algoritmaları
- Python

2 Kümeleme

- Giriş
- Kümelemenin Amacı
- K-Ortalamlar Kümeleme
- K-Means Kümeleme İçin Silhouette Analizi
- Hierarchical clustering
- DBSCAN
- Model Değerlendirme

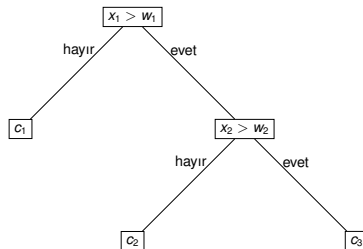
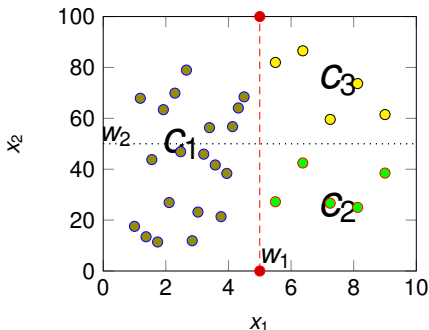
İçindekiler

- Giriş
- Tek Değişkenli Ağaçlar
- Sınıflandırma Ağaçları
- Karar Ağacı Algoritmaları
- Python

- Giriş
- Kümelemenin Amacı
- K-Ortalamlar Kümeleme
- K-Means Kümeleme İçin Silhouette Analizi
- Hierarchical clustering
- DBSCAN
- Model Değerlendirme

Giriş

- Böl-ve-fethet stratejisine dayalı hiyerarşik veri yapılarıdır.
- Girdi uzayını lokal bölgelere yinelemeli olarak ayıran hiyerarşik model.
- Bir karar ağacı modeli, *karar düğümü* ve *hedef yapraklarından* oluşmaktadır.
- Her bir *karar düğümü* $f_m(\mathbf{x})$ şeklinde bir test fonksiyonuna sahiptir.

Tek Değişkenli Ağaçlar

Univariate Trees

Tek Değişkenli Ağaçlar

- ▶ Her bir düğümde sadece bir öznitelik kontrol edilir.
- ▶ Düğümde kullanılan öznitelik, \mathbf{x}_i , kesikli olması durumunda n adet farklı ayrıştırma gerçekleştirilmelidir.
 - ▶ Örnek: öznitelik servis $\Rightarrow \{\text{http, ftp, ssh}\}$ olması durumunda 3 farklı dallanma olmalıdır.
- ▶ Düğümde kullanılan öznitelik, \mathbf{x}_i , sürekli olması durumunda ise kesikli hale getirilmelidir.
 - ▶ Örnek: paket sayısı $\Rightarrow f_m(\mathbf{x}_i) : \mathbf{x}_i > w_m$
 - ▶ w_m değeri, uygun bir yöntemle seçilmiş olan eşik değeridir.
 - ▶ Karar düğümü, girdi uzayını ikiye bölmektedir:
 $L_m = \{\mathbf{x} | x_j > w_m\}$ ve $R_m = \{\mathbf{x} | x_j \leq w_m\}$
 - ▶ İkili ayrıştırma: *binary split*

Sınıflandırma Ağaçları I

Classification Trees

Sınıflandırma Ağaçları

- ▶ Bir ayrıştırmanın ne kadar doğru yapıldığının ölçümü: Belirsizlik ölçümü (Impurity Measure)
- ▶ Eğer bir ayrıştırma yapıldıktan sonra, bir dal içinde yer alan örneklerin tamamı aynı sınıfa etiketine sahip olması durumunda, bu ayrıştırma *saftır* (*pure*).
- ▶ Düğüm m , bu düğümde yer alan örnek (satır) sayısı N_m , ve sınıf C_i 'ye ait olan örneklerin sayısı N_m^i olsun. Bu durumda bir örneğin, \mathbf{x} , m düğümüne eriştiğinde bir C_i sınıfına ait olma olasılığı:

$$P(C_i|\mathbf{x}, m) = \frac{N_m^i}{N_m} \quad (1)$$

- ▶ Elinizde 5 adet zararlı yazılım ($\mathbf{y}_m = \{\text{ransomware}, \text{trojan}, \text{trojan}, \text{ransomware}, \text{backdoor}\}$) olduğunu kabul edin. Bu durumda $N_m = 5$. Seçtiğiniz bir yazılımın, \mathbf{x} , ransomware ($C_i = \text{ransomware}$) olma olasılığı nedir? \mathbf{x} ve m bilindiğine göre C_i 'nin olasılığı - koşullu olasılık.

$$P(C_i|\mathbf{x}, m) = \frac{N_m^i}{N_m} = \frac{2}{5} = 0.4$$

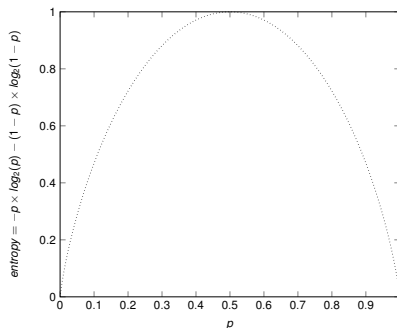
Sınıflandırma Ağaçları II

Classification Trees

Entropy

- Düzensizlik ölçümlerinden bir tanesidir.

$$H_m = - \sum_{i=1}^K p_i \log_2(p_i) \quad (2)$$

Sınıflandırma Ağaçları III

Classification Trees

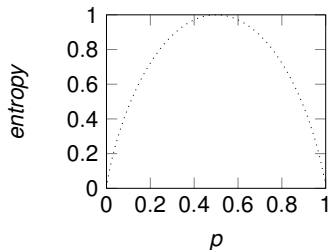
Düzensizlik ölçüm yöntemleri

- ▶ Entropy tek yöntem değildir.
- ▶ İki sınıflı problem için 1. sınıf için olasılık, $p_1 = p$, 2. sınıf için olasılık $p_2 = 1 - p_1 = 1 - p$
- ▶ Genel çözüm: $\phi(p, 1 - p)$ negative olmayan fonksiyon tanımlanmalıdır.
 - ▶ Negative olmayan fonksiyon: $\phi \geq 0$, $\phi \in \mathbb{R}_+$
- ▶ Özellikleri:
 - ▶ $\phi(0, 1) = \phi(1, 0) = 0$
 - ▶ $\phi(p, 1 - p)$ fonksiyonu $[0, 1/2]$ aralığında artış, $[1/2, 1]$ aralığında azalış göstermelidir.
- ▶ Yöntemler:
 - ▶ **Entropy:** $\phi(p, 1 - p) = -p \times \log_2(p) - (1 - p) \times \log_2(1 - p)$
 - ▶ **Gini:** $\phi(p, 1 - p) = 2 \times p \times (1 - p)$
 - ▶ **Misclassification Error:** $\phi(p, 1 - p) = 1 - \max(p, 1 - p)$

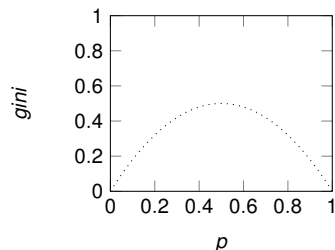
Sınıflandırma Ağaçları IV

Classification Trees

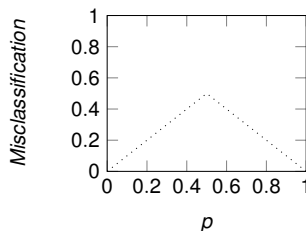
$$\phi(p, 1-p) = -p \log_2 p - (1-p) \log_2 (1-p)$$

$$\phi(p, 1-p) = 2 \times p \times (1-p)$$

$$\phi(p, 1-p) = 1 - \max(p, 1-p)$$

Sınıflandırma Ağaçları V

Classification Trees

Düzensizlik (Impurity)

- ▶ Bir düğüm m saf (pure) değilse, düzensizliği en fazla azaltacak şekilde sahip olduğu örnekler ayrıştırılmalıdır.
 - ▶ Bir düğümün sahip olduğu örneklerin sınıf etiketleri aynı ise bu düğüm saftır.
- ▶ Düğüm m ait olan örneklerin içinde j dalının örnek sayısı N_{mj} olsun. Bu durumda j dalının içinde C_i sınıfının olasılığı

$$P(C_i|\mathbf{x}, m, j) = p_{mj}^i = \frac{N_{mj}^i}{N_{mj}}$$

- ▶ Ayrıştırma olduktan sonra toplam düzensizlik

$$\mathcal{I}_m = - \sum_{j=1}^N \frac{N_{mj}}{N_m} \sum_{i=1}^K p_{mj}^i \log_2(p_{mj}^i) \quad (3)$$

Karar Ağacı Algoritmaları I

ID3 (Iterative Dichotomiser 3)

- ▶ 1986 yılında Ross Quinlan tarafından önerilmiştir.
- ▶ Kategorik hedefler (sınıflar) için kategorik öznitelikleri kullanmaktadır.
- ▶ Bilgi kazancının en fazla olacağı nitelik seçilerek aşağıya doğru devam etmektedir.

Karar Ağacı Algoritmaları II

C4.5

- ▶ 1993 yılında Ross Quinlan tarafından önerilmiştir.
- ▶ Sayısal değerler içerebilir. Bir eşik değeri seçilerek aralığın orta noktası bulunur.
- ▶ Sayısal değere sahip olan nitelik sıralanır $\mathbf{x}_f = \{v_1, v_2, \dots, v_n\}$. Eşik değeri ortanca değer seçilebilir
- ▶ **Örnek:**
 - ▶ bir niteliğin içerdiği değerler sıralansın. $\mathbf{x}_f = \{15, 20, 25, 30, 35, 40\}$.
 - ▶ $\mathbf{x}_f \in \mathbb{R}^6$ olması nedeniyle 25 ve 30 ortanca değerlerdir. Eşik noktası $t_f = \frac{25+30}{2} = 27.5$.
 - ▶ Bu nitelik değerleri $\mathbf{x}_f = \{\leq 27.5, \leq 27.5, \leq 27.5, > 27.5, > 27.5, > 27.5\}$

Karar Ağacı Algoritmaları III

CART (Classification And Regression Trees)

- ▶ C4.5 algoritmasına oldukça benzer.
- ▶ Sayısal değerlerin eşik değerleri için bilgi kazanım değerinin en yüksek olduğu değer seçilir.
- ▶ **scikit-learn** kütüphanesi CART kullanmaktadır.

Python

Python

```
class sklearn.tree.DecisionTreeClassifier(  
    criterion='gini', splitter='best', max_depth=None,  
    min_samples_split=2, min_samples_leaf=1,  
    min_weight_fraction_leaf=0.0, max_features=None,  
    random_state=None, max_leaf_nodes=None,  
    min_impurity_decrease=0.0, min_impurity_split=None,  
    class_weight=None, presort=False)
```

Lab

Lab - 1

İçindekiler

1 Karar Ağaçları

- Giriş
- Tek Değişkenli Ağaçlar
- Sınıflandırma Ağaçları
- Karar Ağacı Algoritmaları
- Python

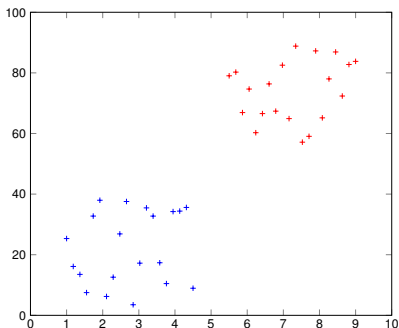
2 Kümeleme

- Giriş
- Kümelemenin Amacı
- K-Ortalamlar Kümeleme
- K-Means Kümeleme İçin Silhouette Analizi
- Hierarchical clustering
- DBSCAN
- Model Değerlendirme

Giriş

Kümeleme

- Bir veri kümesi içerisinde yer alan benzer nesnelerin aynı gruplarda yer alacak şekilde ayrıştırılmasıdır.
- Birçok gerçek dünya veri kümesinde örneklem tek bir öbek yerine bir kaç farklı öbekten gelebilmektedir.

Kümelemenin Amacı

Amaç

- ▶ Bir veri kümesi içerisinde yer alan benzer nesnelerin aynı gruplarda yer alacak şekilde ayrıştırılmasıdır.
- ▶ **Örnekler:**
 - ▶ Bir hastalığa neden olan genlerin gruplanması
 - ▶ Benzer ilgileri olan kişilerin gruplanması
 - ▶ a

Kümelemenin Uygulama Alanları

Uygulama Alanları

- ▶ Veri kümesinde genel karakteristiğini anlamak
- ▶ Veriyi görselleştirmek
- ▶ **Örnekler**
 - ▶ Resimler arasında kategorileri bulmak
 - ▶ Finans işlemleri içinde patternleri bulmak
 - ▶ Sosyal ağlarda toplulukların bulunması

Centroids ve Medoids

Centroid

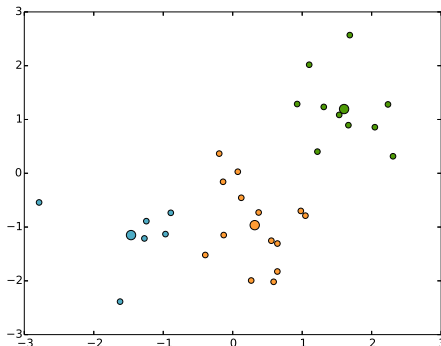
Kümedeki noktaların ortalaması.

$$\mu = \frac{1}{|C|} \sum_{\mathbf{x} \in C} \mathbf{x} \quad (4)$$

Medoid

Centroide en yakın nokta

$$m = \arg \min_{\mathbf{x} \in C} d(\mathbf{x}, \mu) \quad (5)$$

K-Ortalamalar Kümeleme

K-means clustering

K-Ortalamalar

- ▶ Her bir küme içinde varyansı düşürmek

$$Var(C) = \frac{1}{|C|} \sum_{\mathbf{x} \in C} \|\mathbf{x} - \mu_c\|^2$$

- ▶ Parametre: kümesi sayısı k
- ▶ Yüksek sayıda örnek içeren veri kümeleri için uygun bir yöntemdir.
- ▶ Algoritma 3 adımdan oluşmaktadır.
 - ▶ Rassal k adet centroid belirle
 - ▶ Veri kümesinde yer alan her bir örneğe en yakın centroide göre küme etiketi ata
 - ▶ Kümeler için de ortalama yöntemi ile yeni centroidleri hesapla
 - ▶ centroidlerde belirli bir eşik değerinden daha az değişim oluncaya kadar yukarıda yer alan adımları tekrarla.

Lab

Lab - 2

K-Means Kümeleme İçin Silhouette Analizi I

Silhouette Analizi

- ▶ Oluşturulan kümelerde yer alan verilerin tutarlılığını ölçmek için kullanılan bir yöntemdir.
- ▶ $a(i)$: i noktası ile aynı kümede yer alan noktalar arasında bulunan uzaklığın ortalaması
 - ▶ $a(i)$ ne kadar küçük ise doğru bir küme ataması yapıldığı anlamındadır.
- ▶ $b(i)$: i 'nin üye olmadığı diğer kümelerde yer alan noktalara olan uzaklığın en az değeri. En yakın komşuya olan ortalama uzaklık.

Silhouette:

$$s(i) = \frac{b(i) - a(i)}{\max\{a(i), b(i)\}}$$
$$s(i) = \begin{cases} 1 - a(i)/b(i) & \text{if } a(i) < b(i) \\ 0 & \text{if } a(i) = b(i) \\ b(i)/a(i) - 1 & \text{if } a(i) > b(i) \end{cases} \quad (6)$$
$$-1 \leq s(i) \leq 1$$

K-Means Kümeleme İçin Silhouette Analizi II

Silhouette

- ▶ $s(i)$ ifadesi $a(i) \ll b(i)$ için 1'e yaklaşıp. $a(i)$ ifadesi küme içinde uzaklık olması nedeniyle, değerin düşük olması doğru bir kümede olduğu anlamına gelir.
- ▶ $b(i)$ büyük olması en yakın kümeye uzak olduğunu dolayısıyla doğru kümede olduğu anlamına gelir.
- ▶ Ortalama $s(i)$ ise bir kümede yer alan bütün örnekleri $s(i)$ değerlerinin ortalamasıdır.

Lab

Lab - 3

Hierarchical clustering I

Hierarchical clustering ¹

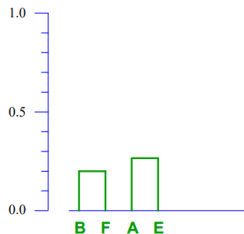
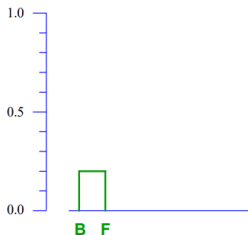
- ▶ Kümeleri bir araya getirerek ya da birbiri ile ayırarak oluşturan genel bir kümeleme algoritması ailesidir.
- ▶ Bu kümeler hiyerarşisi bir ağaç (veya dendrogram) olarak temsil edilir.
- ▶ Ağacın kökü (root), tüm örnekleri toplayan tekil kümedir (unique cluster), yapraklar sadece bir örnekle kümedir.

Hierarchical clustering II

samples	A	B	C	D	E	F	G
A	0	0.5000	0.4286	1.0000	0.2500	0.6250	0.3750
B	0.5000	0	0.7143	0.8333	0.6667	0.2000	0.7778
C	0.4286	0.7143	0	1.0000	0.4286	0.6667	0.3333
D	1.0000	0.8333	1.0000	0	1.0000	0.8000	0.8571
E	0.2500	0.6667	0.4286	1.0000	0	0.7778	0.3750
F	0.6250	0.2000	0.6667	0.8000	0.7778	0	0.7500
G	0.3750	0.7778	0.3333	0.8571	0.3750	0.7500	0

samples	A	(B,F)	C	D	E	G
A	0	0.6250	0.4286	1.0000	0.2500	0.3750
(B,F)	0.6250	0	0.7143	0.8333	0.7778	0.7778
C	0.4286	0.7143	0	1.0000	0.4286	0.3333
D	1.0000	0.8333	1.0000	0	1.0000	0.8571
E	0.2500	0.7778	0.4286	1.0000	0	0.3750
G	0.3750	0.7778	0.3333	0.8571	0.3750	0

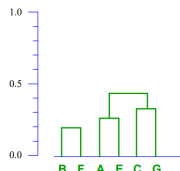
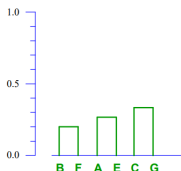
Hierarchical clustering III

samples	(A,E)	(B,F)	C	D	G
(A,E)	0	0.7778	0.4286	1.0000	0.3750
(B,F)	0.7778	0	0.7143	0.8333	0.7778
C	0.4286	0.7143	0	1.0000	0.3333
D	1.0000	0.8333	1.0000	0	0.8571
G	0.3750	0.7778	0.3333	0.8571	0

Hierarchical clustering IV

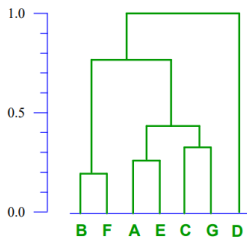
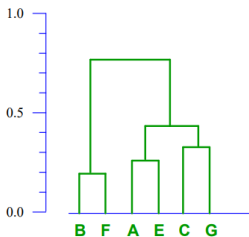
samples	(A,E)	(B,F)	(C,G)	D
(A,E)	0	0.7778	0.4286	1.0000
(B,F)	0.7778	0	0.7778	0.8333
(C,G)	0.4286	0.7778	0	1.0000
D	1.0000	0.8333	1.0000	0

Hierarchical clustering V

samples	(A,E,C,G)	(B,F)	D
(A,E,C,G)	0	0.7778	1.0000
(B,F)	0.7778	0	0.8333
D	1.0000	0.8333	0

samples	(A,E,C,G,B,F)	D
(A,E,C,G,B,F)	0	1.0000
D	1.0000	0

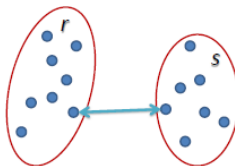

Hierarchical clustering VI

Single Linkage

- İki küme arasındaki uzaklık, kümeler içinde yer alan örnekler arasında bulunan en kısa uzaklıktır.

$$d(r, s) = \min_{\mathbf{x}_r \in r, \mathbf{x}_s \in s} (d(\mathbf{x}_r, \mathbf{x}_s))$$

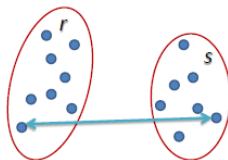

Hierarchical clustering VII

Complete Linkage

- İki küme arasındaki uzaklık, kümeler içinde yer alan örnekler arasında bulunan en uzun uzaklıktır.

$$d(r, s) = \max_{\mathbf{x}_r \in r, \mathbf{x}_s \in s} (d(\mathbf{x}_r, \mathbf{x}_s))$$

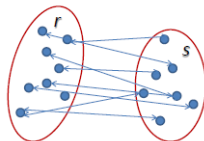

Hierarchical clustering VIII

Average Linkage

- İki küme arasındaki uzaklık, kümeler içinde yer alan örnekler arasında bulunan en uzun uzaklıktır.

$$d(r, s) = \frac{1}{|r||s|} \sum_{\mathbf{x}_{ri} \in r} \sum_{\mathbf{x}_{sj} \in s} d(\mathbf{x}_{ri}, \mathbf{x}_{sj})$$

¹<http://www.econ.upf.edu/~michael/stanford/maeb7.pdf>

Lab

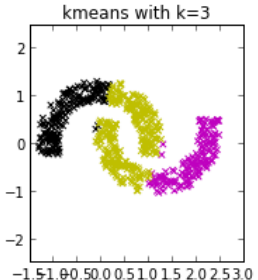
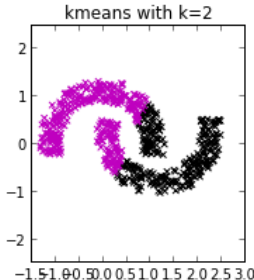
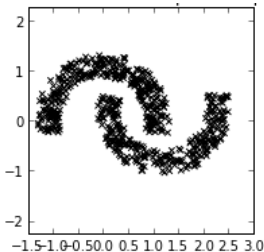
Lab - 4

DBSCAN I

Density-based spatial clustering of applications with noise

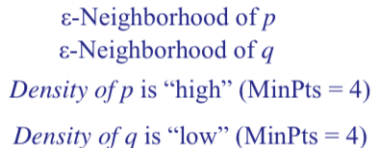
Convex Set

- ▶ Euclid uzayında yer alan bir nesne convex olabilmesi için bütün noktalarının doğrusal bir çizgi ile birleşebilmelidir.
- ▶ K-means, hierarchical clustering: convex veya küre biçimli kümeler oluşturmaktadır. Hataya neden olabilir.

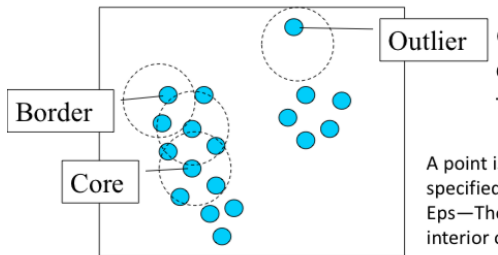
Density-based spatial clustering of applications with noise

- ▶ İki parametre: ϵ : *epsilon* ve *minimum points* ("MinPts")
- ▶ ϵ -Neighborhood bir nesneden ϵ uzaklığında yer alan nesneler.
 $N_\epsilon(p) = \{q | d(p, q) \leq \epsilon\}$
 - ▶ Yüksek yoğunluk (high density): bir nesnenin ϵ -komşuluğunda yer alan nesnelerin sayısı en az **MinPts** olması

DBSCAN III

Density-based spatial clustering of applications with noise

$\epsilon = 1 \text{ unit}, \text{MinPts} = 5$

A point i
specifiec
Eps—The
interior c

A b
with
of a

- ϵ ve **MinPts** verildiğinde nesneler 3 gruba ayrılırlar.
- **Core point:** ϵ içinde **MinPts**'den daha fazla nesne içeren noktalar.
Küme içinde yer alan noktalar
- **Border point:** MinPts'den daha az nokta içeren fakat bir core point'e komşu.
- **Noise point:** Core point veya border point olmayan noktalar

Python

```
class sklearn.cluster.DBSCAN(eps=0.5,
min_samples=5,metric='euclidean',metric_params=None,
algorithm='auto',leaf_size=30, p=None, n_jobs=1)
```

Model Değerlendirme I

Homogeneity

- ▶ C : class set, K : cluster set

$$h = 1 - \frac{H(C|K)}{H(C)} \quad (7)$$

- ▶ **Python**: `sklearn.metrics.homogeneity_score`
- ▶ Her bir küme içinde yer alan sınıf dağılımı aynı ise $H(C|K) = 0$
- ▶ $h = [0, 1]$. 1'e yaklaştıkça doğru kümelendi.

Completeness

$$h = 1 - \frac{H(K|C)}{H(K)} \quad (8)$$

- ▶ **Python**: `sklearn.metrics.completeness_score`
- ▶ $h = [0, 1]$. 1'e yaklaştıkça doğru kümelendi.